

Autizmus és ADHD az óvodában és iskolában– kihívások és megoldási lehetőségek

Nagy Klára
nagyklara.pszichologus@gmail.com

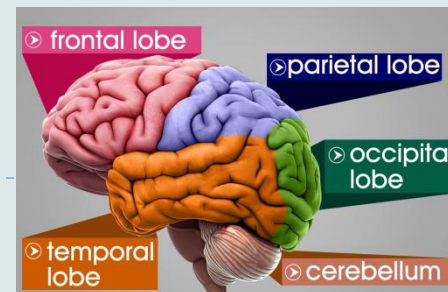
„Ők a mi tanítványaink. Hogy nekünk rokonszenvesek, vagy ellenszenvesek-e, ez fel sem merül. (...) Ugyanis nem erről a szeretetről van szó. Egy eszméletlen, sérült fecske nem egyéb, mint egy fecske, akit fel kell éleszteni, és pont.”

(Daniel Pannac: Iskolabánat)

kéz a kézben

Veleszületett idegrendszeri másság

Az autizmus...

Okok

- Változatos rizikó- és protektív faktorok
- Genetika
- Környezeti ártalmak
- Idősebb apai életkor

Az autizmus spektruma, súlyossága

➤ Neurobiológiai eltérések

➤ Társuló zavarok

- Tik
- Oppozíciós zavar
- Társas viselkedés zavarai, antiszociális viselkedés
- Depresszió, szorongásos zavarok
- Epilepszia
- Érzékelési és feldolgozási zavar
- Mozgáskoordináció zavara, egyensúly problémák
- Finommotoros problémák
- Tanulási zavarok, részképesség-zavarok
- Nyelv- és beszédfejlődési nehézségek

Az ADHD...

Okok

- Gének
- Pszichoszociális faktorok
- Környezeti toxinok
- Születés körül

Az ADHD spektruma, súlyossága

➤ FIGYELEMZAVAR

spektrum

- ▶ értelmi képességek
- ▶ IQ: verbális kognitív károsodás az autizmus lényegi része (absztrakció, fogalomalkotási készség)
- ▶ néha rendkívüli kognitív képességek: idiot savant
- ▶ beszéd és beszédértés szintje
- ▶ egyenetlen képességprofil
- ▶ *személyiség*
- ▶ *környezeti hatások* (család, terápia, intézményi környezet)
- ▶ *egyéb társuló betegségek*

wsc-iv
ESCALA DE INTELIGENCIA DE WECHSLER PARA NIÑOS-IV

Cuadernillo de anotación

Página resumen

Nombre y apellidos _____
Examinador _____

Cálculo de la edad cronológica

Año	Mes	Día
Fecha aplicación		
Fecha nacimiento		
Edad cronológica		

Perfil de puntuaciones escalares

Comprensión Verbal	Razonamiento perceptivo	Memoria de trabajo	Velocidad de procesamiento
S V C B 1948	CC Co M PB	D LN AN	CI BS Del
19			
18			
17			
16			
15			
14			
13			
12			
11			
10			
9			
8			
7			
6			
5			
4			
3			
2			
1			

Conversión de puntuaciones directas en escalares

TEST	PD	Puntuaciones escalares
Cubos	CC	
Semáforos	S	
Dígitos	D	
Conceptos	Co	
Claves	Cl	
Taboalario	V	
Letras y números	LN	
Matices	M	
Compresión	C	
Trispequea simétrico	BS	
Fig. semejantes	FE	
Imágenes	Im	
Información	I	
Aritmética	A	
Adherencias	Ad	

Suma de puntuaciones escalares

	CY	BP	MT	VP	CI*

Perfil de puntuaciones compuestas

	CY	BP	MT	VP	CI*
160					
150					
140					
130					
120					
110					
100					
90					
80					
70					
60					
50					
40					

Conversión de las sumas escalares en puntuaciones compuestas

Índice	Suma de puntuac. escalares	Puntuación compuesta	Percentil	% Intervalo de confianza
Comprensión verbal	cv			
Razonamiento perceptivo	pp			
Memoria de trabajo	mt			
Velocidad procesamiento	vp			
CI total	ci			

PsychCorp
Labor Assessment España
corporps

Wechsler Intelligence Scale for Children - Fourth Edition. Copyright © 2003 NCS Pearson, Inc. Copyright de la edición española © 2003 NCS Pearson del Neuroscopio 2011. Todos los derechos reservados. Traducción y adaptación por Pearson Educación, S.A. Reservados todos los derechos. No se permite la explotación económica ni la transformación de esta obra. Queda permitida la impresión en total y parcial. ISBN 978-84-9391919-9. Depósito legal: M-151-2011

9 788493 939199

If you've
met one
person with
autism---
you've met
one person
with autism.

--Stephen Shore

https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=Lr4_dOorquQ

Can you make it to the end?

- ▶ **Minőségi fejlődési zavar a kölcsönös társas viselkedésben**
- ▶ kontextushoz illeszkedés, szemkontaktus, élménymegosztás problémája, kortársak, vigasz, segítség, kölcsönös érdeklődés, Lorna Wing – **típusok**: izolált, aktív-bizarr, passzív

▶ **Minőségi fejlődési zavar a kölcsönös társas kommunikációban**

nincs kompenzáló metakommunikáció, félreért,

jobb a beszédprodukciónak, mint a beszédértésnek, patternek, késleltetett vagy azonnali echolália,

úgy tűnik, hogy gazdag a szókinccse, cinizmus, metafora, nincs kölcsönösség, mimika, konkrétumok

jó grammatika és szókinccs mellett is lehet sérülés a nyelvhasználat pragmatikai aspektusaiban (hangerő, beszédsebesség, intonáció, hangszín, gesztusok, mimika)

Sheldon

▶ **Rugalmatlan viselkedésszervezés**

- ▶ beszűkült érdeklődési kör
- ▶ nehézségek a strukturálatlan helyzetekben
- ▶ sztereotip, repetitív tevékenységek
- ▶ ragaszkodás a megszokotthoz (funkcionális rutinok)
- ▶ kényszeres viselkedések
- ▶ furcsa mozdulatok, sztereotip motoros manírok
- ▶ önkárosítás

„Mivel szüntethetők meg egy csapásra az Asperger-szindrómának a jellemzői?”

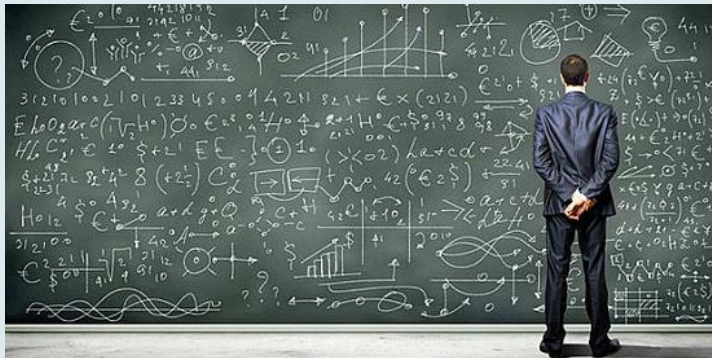

Tony Attwood: Az Asperger-szindróma kézikönyve

▶ Triáson kívüli jellegzetességek

(egyenetlen képességprofil és atipikus szenzoros-észlelési folyamatok)

szenzoros túlérzékenység

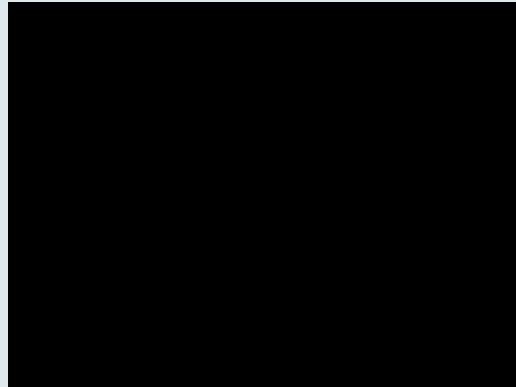
- ▶ hangok
- ▶ fény, színek
- ▶ testi érintés, tapintás
- ▶ fájdalom
- ▶ testhelyzet
- ▶ szagok, ízek, étel állaga

- ▶ feszültség, túlzott éberség, koncentrációja csökken

<https://www.youtube.com/watch?v=IcS2VUoe12M>

Autism: Sensory Overload Simulation

szakemberek

- ▶ Kanner, Asperger
- ▶ Bettelheim:
„fridzsider anya”
- ▶ Lorna Wing
- ▶ Michael Rutter

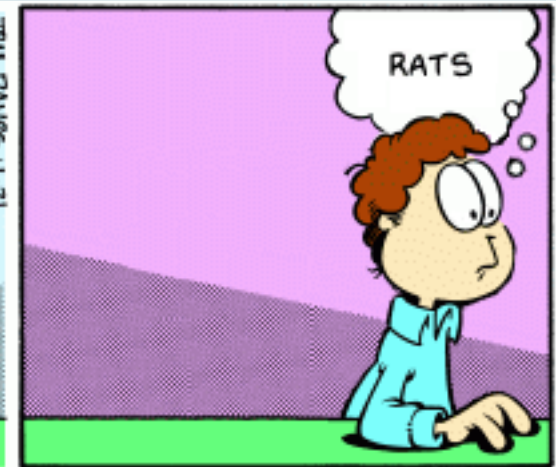
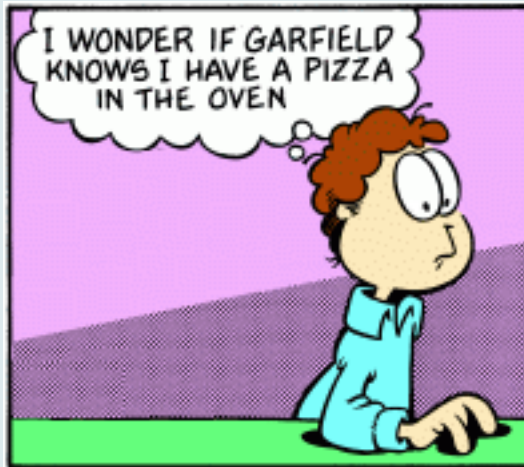

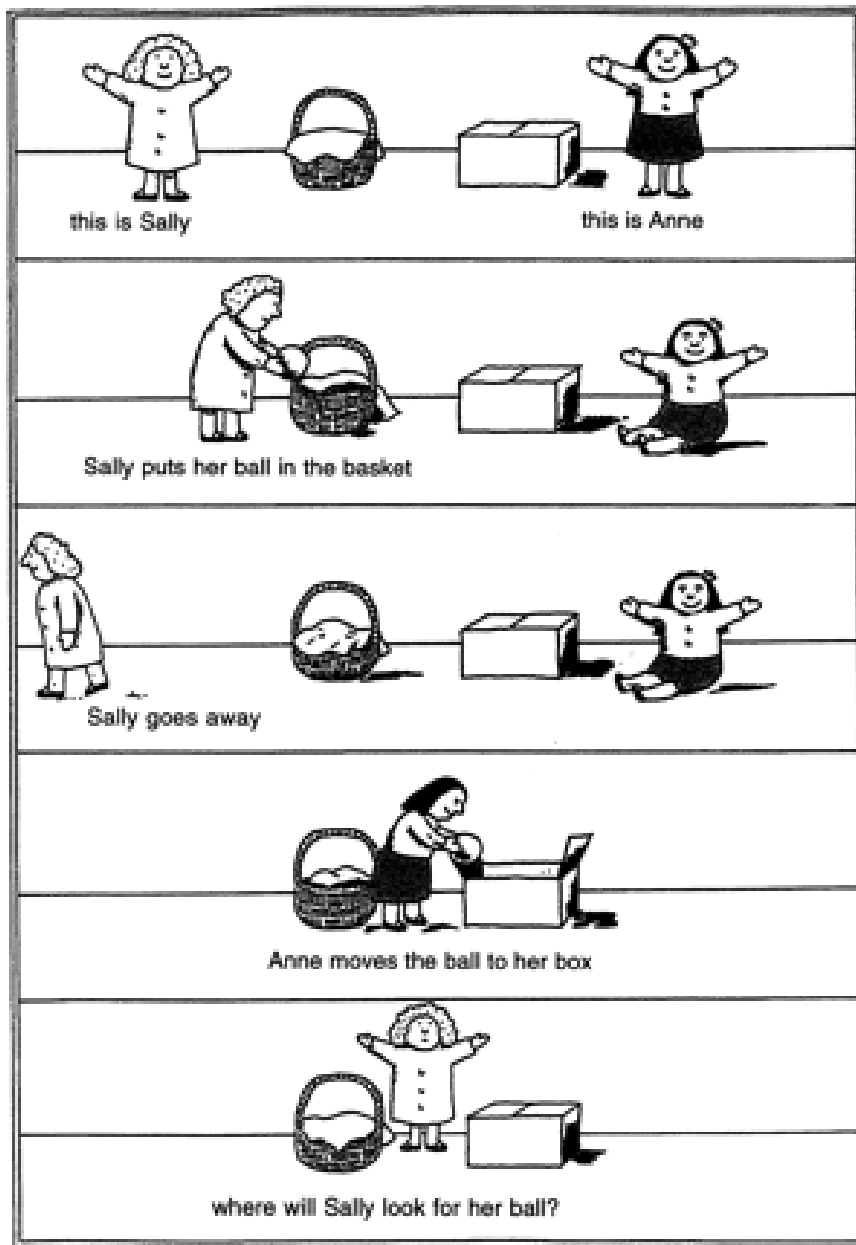
Magyarázó elvek

1. NAIV TUDATELMÉLET SÉRÜLÉSE

- ▶ sajátos (humán) képesség arra, hogy **mentális állapotokat tulajdonítsunk** különböző személyeknek, és a viselkedésüket ez alapján magyarázzuk, illetve ebből következtessünk várható cselekedeteikre
- ▶ **hatása a gyakorlati munkára:**
 - ▶ protetikus környezet
 - ▶ napirend
 - ▶ jutalmazás

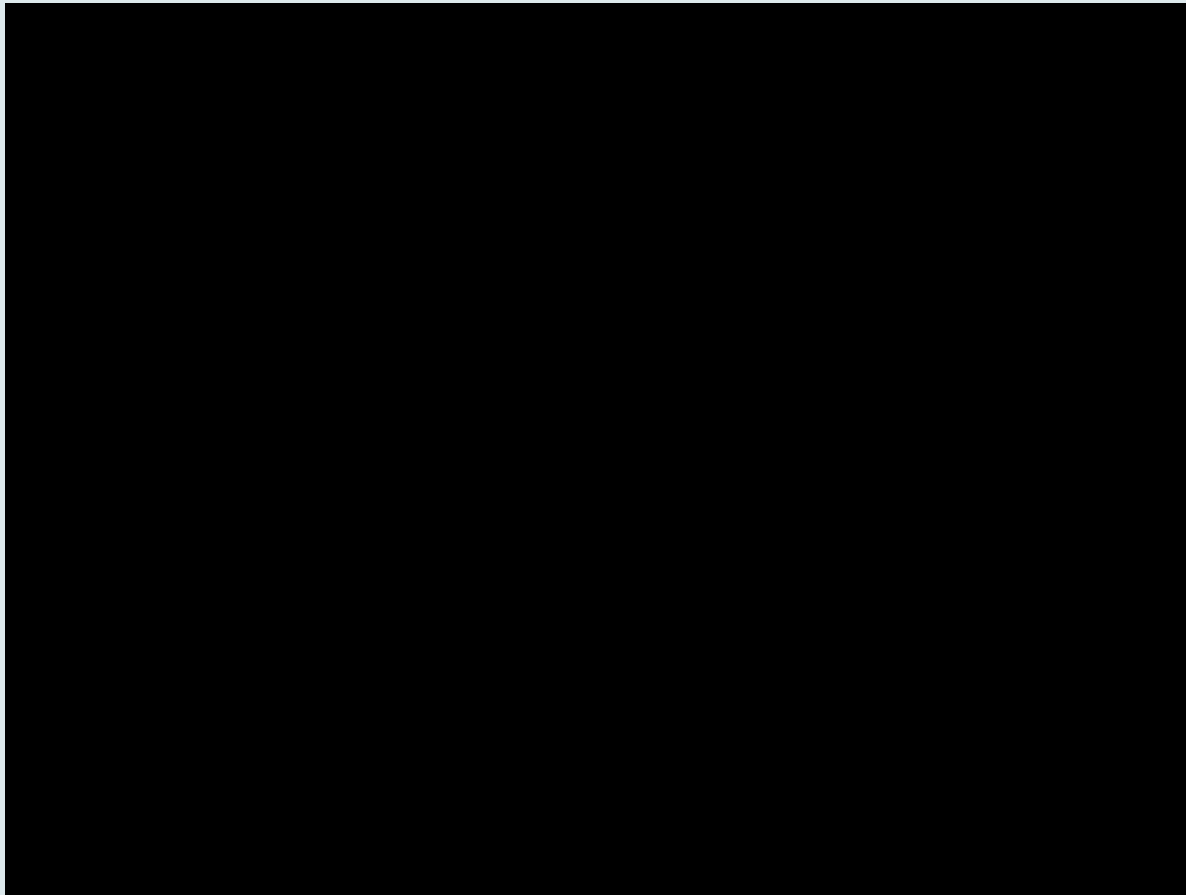

**naiv tudatelmélet
(1995):
elmeolvasás/
elmevakság
Sally-Anne teszt**

<https://www.youtube.com/watch?v=O24Qx9Ezvbs>

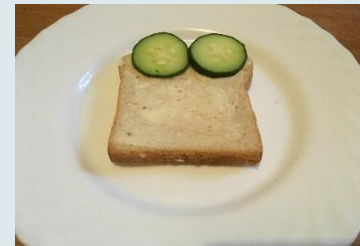
Játék – Szúnyogszendvics

Készíts Szúnyog szendvicset!

Készíts magad elé egy tányérra mindent, ami kell ahhoz, hogy elkészíts egy Szúnyog szendvicset! Egy tányéron helyezkedjen el és legyen szúnyog formája! Legyenek szárnyai, szemei és egy szája!

Szúnyog szendvics

- Készítsd magad elé a kenyeret!
- Kend meg vajjal!
- Tedd a kenyér felső részére a két szelet uborkát!
- Alakítsd ki a testét a két szelet sajtból!
- A párizsi kettévágva legyen a két szárnya!
- A legkisebb sajtseletet tedd a két uborka közé!

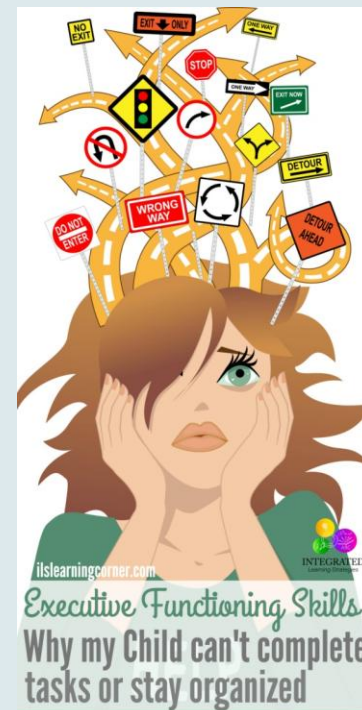

2. VÉGREHAJTÓ MŰKÖDÉSEK ZAVARA

- ▶ **Tervezés:** előrelátás, következmények
- ▶ **Szervezés:** időbeliség, sorrendiség
- ▶ **Gátlás:** viselkedés, döntés, figyelem

- ▶ impulzuskontroll, helytelen válaszok gátlása, figyelem irányítása, szervezett, szisztematikus keresés képessége, tervezés, valóság és saját cselekedetek monitorozása, gondolkodás és cselekvés rugalmassága, munkaemlékezet

- ▶ **hatása a gyakorlati munkára:**
 - ▶ strukturált feladathelyzetek, algoritmusok
 - ▶ folyamatábrák
 - ▶ napirend
 - ▶ önmagukért beszélő, önellenőrzésre alkalmas feladatok

Játék – Számold ki!

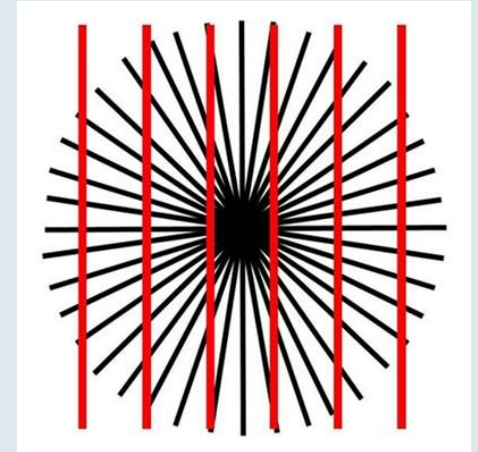
he73498rhö281mpqwii2862dmke82ö81önd0dnqiu
dö12ü9nnso7ukhl193.763:js769(.,mwiö21ö8dkdji7
218ödxnqlldhө19+nd382,éldúáqw6532dwi),xnug19
b0ks8s6542mslhsө80blqdlchéoicbéiө25+91869x-
nh9-

18smxpwms1öö28bd81mdw286fnelw52sl920mdkr
94nq,d5s82m9+bs618nb709hxb1smsm55s5wk91dn
qö4md93b562sfk92s9m+nynw4d.,mh282d24:ndiw
n.nfo798:nw7hsn91ndl7q5d16mqoddnciwn7nx-
ajxbquqd6ө2875csc12ssmsks=

3. GYENGE CENTRÁLIS KOHERENCIA

- ▶ az a tendencia, hogy a beérkező információkat kontextusfüggő módon jelentésteli egészekké szervezzük
- ▶ Szokatlan részletek és kapcsolatok
- ▶ **hatása a gyakorlati munkára:**
 - ▶ ingerszegény környezet
 - ▶ rövid, lényegre törő kommunikáció
 - ▶ egyéni fejlesztési helyzetek

Az ADHD tünetei

figyelmetlenségi

- ✓ Gondatlansági hibákat vét
 - ✓ Gyenge koncentrációképesség
 - ▶ nehézsége van a figyelem megtartásában egy feladat-, vagy játék helyzetben
 - ▶ nem követi az instrukciókat
 - ▶ elmarad a kötelességek teljesítése
 - ▶ nehézsége van a feladatok és tevékenységek megszervezésében
 - ▶ elvonják figyelmét külső ingerek
 - ✓ Úgy tűnik, hogy nem figyel, amikor beszélnek hozzá
 - ✓ Feledékeny
 - ▶ szétszórt, elfelejt, sorrendet nehezen tartja, elveszít dolgokat, napi tevékenységében feledékeny
 - ✓ Elkerüli, nem szereti vagy ellenáll a mentális erőfeszítést igénylő helyzeteknek
 - ✓ Rendetlenség
 - „szórakozott professzor”, pad, öltözködés, időérzék, húzza az időt
 - ✓ Ügyetlen
 - „feldönt, kiborít, nekimegy”, kézügyessége gyenge, cipzár, színezés, ceruzafogás, csúnyán ír
-

túlmozgásos és impulzív

✓ Nyugtalanság, izgágaság

- ▶ babrál, kézzel-lábbal, fészkelődik az ülésen, elhagyja a helyét az osztályban vagy más helyzetekben, amikor az ülve maradást várják elrohángál, ugrál vagy mászik olyan helyzetekben, amikor az nem helyénvaló
- ▶ nehézsége van az önálló, csendes, nyugodt játéktevékenységgel vagy az abban való részvétellel
- ▶ izeg-mozog, vagy úgy cselekszik, mint akit felhúztak
- ▶ túlzottan sokat beszél

✓ Kevés önfegyelem

- ▶ kimondja a választ, mielőtt a kérdés befejeződött volna
- ▶ nehézsége van a várakozással
- ▶ félbeszakít másokat (pl. beszélgetéseket vagy játékokat)

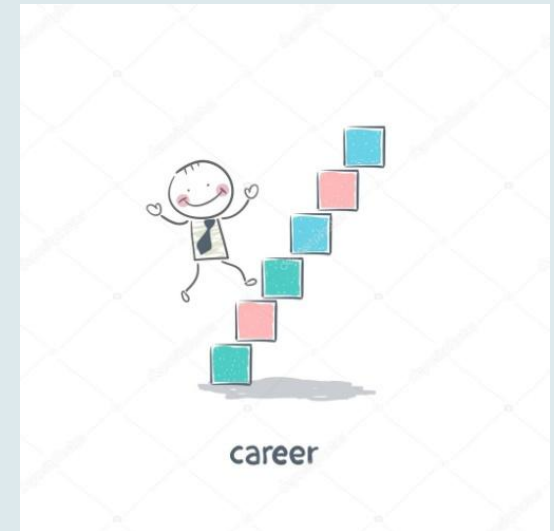

- ✓ **Magzati élet**
 - ▶ nyugtalanság, mozgékonyság

- ✓ **Csecsemőkor, kisdedkor**
 - ▶ „nehéz temperamentum”
 - ▶ sírós, hasfájós, nehezen megnyugtatható
 - ▶ rossz étvágy, kapkodó evés
 - ▶ apró balesetek, anya-gyerek kapcsolat diszharmóniája
 - ▶ 2-3 évesen erős aktivitás, dacosság, tiltakozás, de nem feltétlen kirívó
 - ▶ gyors, tevékeny, elbűvölő gyerekek
 - ▶ lassabban fejlődő gyerekek(kimarad a mászás, ülés, lassabb beszédfejlődés)

- ✓ **Óvodáskor**
 - ▶ alkalmazkodási nehézség
(többi gyerekek, közös játék, feladathelyzet, felnőtt)

ADHD-s karrier

✓ **Kisiskolás**

- ▶ vicces, **jópofa**
- ▶ hatalmas igazságérzet, túlzott reagálások, konfliktusok
- ▶ **befolyásolhatóak**, hamar csapódnak a „rosszakhoz”
- ▶ **hangokat ad**, bemondja a választ, felugrál
- ▶ sokszor jó matek, logika, verbalitás – **jó intellektus**, de unalmában csíntalan
- ▶ figyelemzavar, részképesség zavar, tanulási probléma
- ▶ kortársak szülei támadásba lendülnek
- ▶ **önértékelés**
- ▶ **Irányíthatóság hiánya**

✓ **Felső**

- ▶ fegyelmezési problémák
- ▶ kortárs kapcsolatok romlása
- ▶ kudarc a tananyag növekedésével
- ▶ a „több tanár” probléma

✓ **Serdülőkor**

- ▶ (teljesítmény)szorongás/ depresszió
- ▶ oppozíciós zavar, viselkedészavar
- ▶ deviáns csoportok
- ▶ alkohol, **szerhasználat**
- ▶ tanulmányi eredmények romlanak
- ▶ iskolaváltások

F84.0 Gyermekkorai autizmus

F84.1 Atipusos autizmus
(**F84.5** Asperger-szindróma)

F90.0 Az aktivitás és figyelem zavarai

F90.1 Hiperkinetikus magatartászavar
(disszociális, agresszív, dacos magatartássémák)

A felismeretlen/kezeletlen autizmus lehetséges veszélyei

- ▶ A „rejtőzködő” magasan funkcionáló gyerekek
- ▶ „Jóindulatú” pedagógusi attitűd vs szakmai tudás

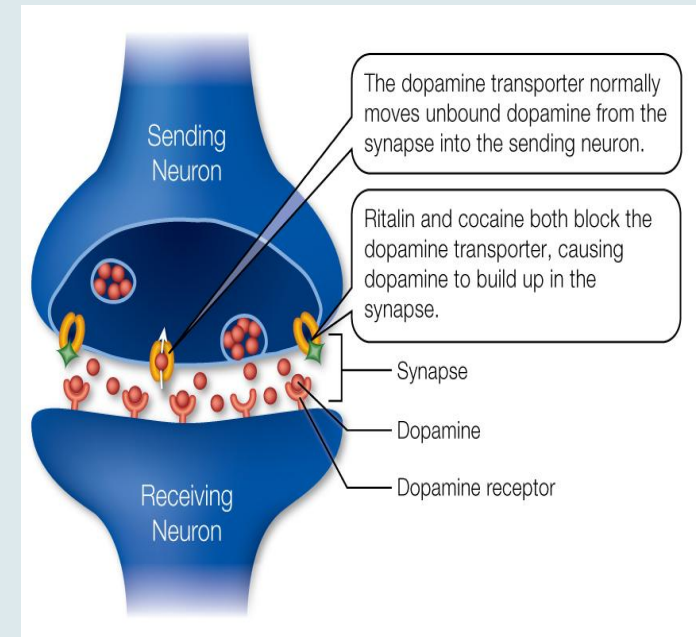
A felismeretlen/kezeletlen ADHD veszélyei

- ▶ Fokozódó életkezdési nehézségek
- ▶ Magasabb a későbbi drogabúzus előfordulási gyakorisága
- ▶ Deviáns életpálya, munkanélküliség, tartós egzisztenciális problémák, kriminalizálódás, válás – párkapcsolati nehézségek
- ▶ Autóbalesetek gyakorisága nagyobb
- ▶ Alacsonyabb életminőség
- ▶ Egészségügyi kockázatok
- ▶ Felnőttkor – mániás depr., borderline

gyógyszeres megsegítés - RITALIN

- metilfenidát – serkentőszer
 - ▶ figyelemre
 - ▶ gyorsító: **kokain**, **amfetaminszármazékok (speed, extasy)**
 - ▶ 3-4 óra múlva ürül, nem okoz függőséget és kábultságot
 - ▶ mellékhatás: étvágytalanság, növekedést gátolja, vérnyomás-emelkedés, szapora szívverés

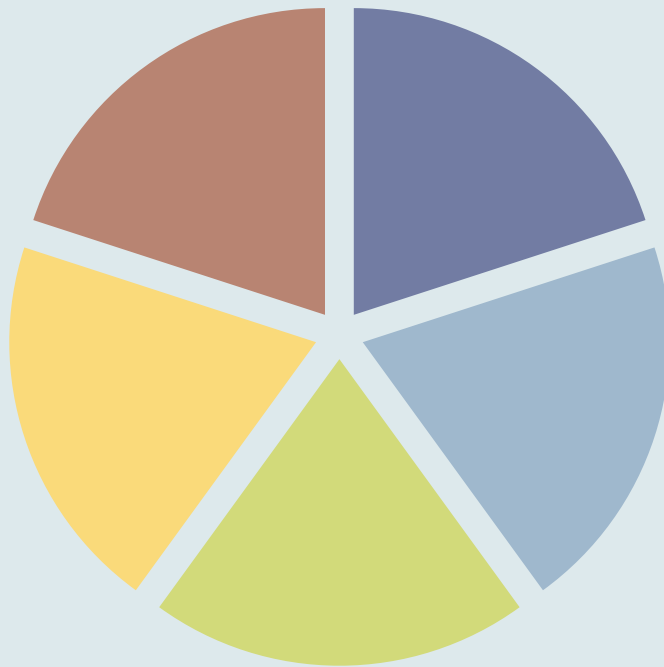

-
- **Strattera (atomoxetine)**

 - **Risperidone – antipszichotikum**
 - ▶ viselkedésre, ingerlékenységre

gyógyszeres terápia

■ pszichológus

■ pszichiáter

■ szülő

■ gyerek

■ pedagógus

Amit a szülőkkel gyakran átbeszélünk: étkezés

- ▶ **cukor**, gyorsan felszívódó szénhidrátok
 - ▶ glutén, tej
 - ▶ adalékanyagok, tartósítószer, **színezőanyagok**
 - ▶ allergének
-
- ▶ Fehérjék
 - ▶ Halak, halolaj, Omega3, Esprico, Eskimo Kids, **MorEPA, MorDHA**
 - ▶ Vitaminok, ásványi anyagok (**Mg, B**)
 - ▶ **víz**

új sejt képződés – korai lefekvés

A nevelés kulcskérdései 1.

1. HATÉKONY VISELKEDÉSI KONTROLL

(proaktív és reaktív kontroll, cél a gyerek védelme)

- ▶ A gyerek viselkedésének szülői *felügyelete*, ellenőrzése.
- ▶ *Világos* utasítások használata.
- ▶ Nehézségeknél *problémamegoldás* tervezése.
- ▶ Megfontolt és konzisztens *következmények*.

A nevelés kulcskérdései 2.

2. ÉRZELMI VÁLASZKÉSZSÉG

- ▶ Érzékenység a gyerek érzelmi állapotaira.
- ▶ Melegség a gyerekekkel.
- ▶ Szeretet, helyeslés, elfogadás közvetítése a gyerek felé. (Pozitív nevelés)

Pedagógus hozzájárulása 1.

- ▶ szabályok felállítása
 - ▶ határozott, kiszámítható, következetes és egyértelmű környezet
 - ▶ világosan meghatározott és világosan érthető
 - ▶ a szabályokat a nemkívánatos viselkedés előtt kell meghozni

- ▶ jutalmazás
- ▶ direkt kommunikáció
- ▶ a kontroll folyamatos elvesztése
- ▶ érzelmek és tettek megkülönböztetése

Pedagógus hozzájárulása 2.

- ▶ ültetés, a teremben való helye - megbökés
- ▶ tömör, rövid, világos utasítások
- ▶ halk zene, nyitott ablak
- ▶ mandala, színező, mini notesz
- ▶ labda a kézben, láb alatt
- ▶ gumiszalag a szék lábára kötve
- ▶ súlyozott takaró
- ▶ adhd kütyük, rubik kocka

ADHD kütyük

Önellenőrző társasjátékok

- ▶ magicbox
-

Sokféle, érzelmeket közvetítő társasjáték, kártya

tanulást segítő egyebek

- ▶ **motiváció fenntartása**
- ▶ **teljesítményszorongás**

- ▶ tömbösítés időben, időmérés
- ▶ hosszabb feladatok apróbb lépésekre bontása

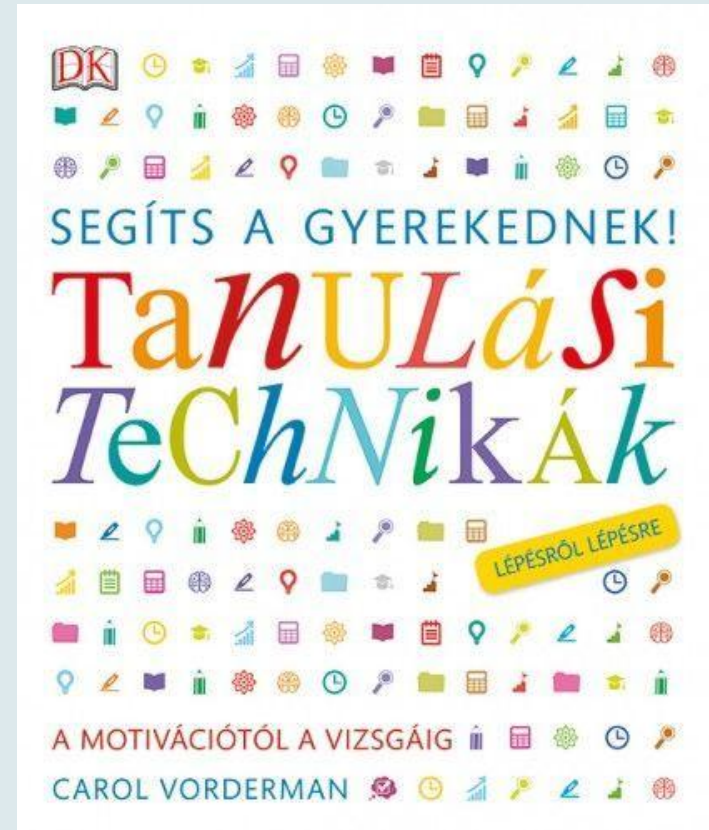
- ▶ letisztult környezet – mobil!

tanulást segítő egyebek

- ▶ tanulás típusa: *színes – felolvasás - járkálás*
- ▶ auditív figyelem, vizuális figyelem fejlesztése (csengettyű, ujj)
- ▶ **ismétlés**, jegyzetelés: **lényegkiemelés**!, rendszerezés

- ▶ tanulás minél több modalításban, problémamegoldás
- ▶ *memória*játékok
- ▶ **olvasástechnika**, szövegértés, hangosolvasás, felolvasás
- ▶ tanulóstréning

Lazítás

- ▶ izomfeszültség csökkentésére: progresszív relaxáció, jóga, masszázs, rágógumi

- ▶ mindfulness

konfabuláció és „feltűnési viszketegség”

beszéd a gyerekekkel

- ▶ **rövid, tömör mondatok, utasítások**
- ▶ Nincs „lehet”, „esetleg”, „talán” ...
- ▶ „nem”-et kiiktatni
- ▶ probléma megbeszélése, célkitűzés, **partnerség**

Filmek, könyvek

- ▶ A könyvelő (The Accountant, 2016)
- ▶ Temple Grandin (2010)
- ▶ Love on the spectrum (Netflix sorozat, 4 részes)
- ▶ Gunilla Gerland: Egy valódi ember
- ▶ Clare Sainsbury: Marslakó a játszótéren - Hogyan értsük meg az Asperger-szindrómás iskolásokat?

Ajánlott irodalom

- ▶ Janoch Monika (2012) Problémás viselkedések megelőzése és kezelése autizmus spektrum zavarokban
- ▶ Tony Attwood (2015) Az Asperger-szindróma kézikönyve
- ▶ F. Földi Rita (2004) Hiperaktivitás és tanulási zavarok
- ▶ Paul H. Wender (1993) A hiperaktív gyermek, serdülő és szülő
- ▶ Szücs Marianna (2009) Esély vagy sorscsapás? A hiperaktív, figyelemzavarral küzdő gyermekek helyzete Magyarországon
- ▶ Tom Hartmann (2006) Betegség vagy adottság?
- ▶ Ábrahám A., Stefanik K., Őszi T. (2018) Autizmus spektrum zavarral élő gyerekek és fiatalok együttnevelésének főbb kérdései

Köszönöm a figyelmet!

